

Změny v systému důchodového pojištění k 1.1. 2004

A. Zásady pro novelu zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“)

1. Omezení zápočtu doby studia před 1. lednem 1996

Doba soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední nebo vysoké škole v České republice je dobou účasti na pojištění v rozsahu nejvýše prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let; to platí pro dobu studia získanou před 1. lednem 1996 i po 31. prosinci 1995.

Tato doba účasti na pojištění se považuje za náhradní dobu pojištění.

Odůvodnění:

Podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“) jsou dobami účasti na pojištění jednak doby pojištění, za které je odváděno pojistné a jednak taxativně vyjmenované náhradní doby pojištění, které nejsou kryté platbami pojistného. Podíl náhradních dob pojištění na všech dobách započítávaných pro účely důchodového pojištění tvoří cca 30%, což je ve srovnání se zahraničními systémy zcela ojedinělé. Vzhledem k tomu je nezbytně nutné snížit rozsah hodnocení náhradních dob pojištění a započítávanou délku těchto dob. Prvním krokem bylo přijetí zákona č. 289/1997 Sb. (novela zákona o důchodovém pojištění), podle kterého jsou náhradní doby pojištění (s výjimkou doby základní vojenské služby, péče o dítě a o bezmocnou osobu) hodnoceny ve srovnání s dobami pojištění v sníženém rozsahu (80%).

Mezi náhradní doby pojištění je podle současné právní úpravy zařazena i doba studia získaná po 31. prosinci 1995, a to po dobu prvních šesti let tohoto studia po dosažení věku 18 let. Doba studia získaná před účinností zákona o důchodovém pojištění (1. leden 1996), přestože za ni nebylo placeno pojistné, se hodnotí jako doba pojištění, tedy „plnohodnotně“ jako doba, za kterou je placeno pojistné. To je důsledkem toho, že podle předpisů platných před 1. lednem 1996 se doba studia po skončení povinné školní docházky považovala za dobu zaměstnání, takže podle § 13 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění je považovaná za dobu pojištění získanou podle tohoto zákona. Přitom se však doba studia (stejně jako všechny ostatní doby) hodnotila pro výši důchodu podle předpisů platných před 1. lednem 1996 v zásadě až od dosažení věku 18 let.

Podle nyní platné právní úpravy se tedy stejný druh doby účasti na pojištění – studium - hodnotí rozdílně, a to pouze v závislosti na tom, ve kterém období studium probíhalo. Navrhovaná změna právní úpravy sjednotí hodnocení doby studia pro účely důchodového pojištění, což je odůvodněné a současně bude tato změna v souladu s nutností postupně snižovat rozsah náhradních dob pojištění hodnocených pro účely důchodového pojištění.

---

¹ Původní podklad MPSV.

Pokud jde o hodnocení doby studia, je česká právní úprava ve srovnání se zahraničními velmi výhodná, a to zejména s ohledem na způsob hodnocení doby studia získané před 1. lednem 1996. Tato výhodnost spočívá nejen v tom, že se vůbec doba studia, přestože za ni není odváděno pojistné, započítává pro účely důchodového pojištění, ale zejména v rozsahu, v jakém se započítává. V cizině se při řešení této problematiky (pokud se doba studia pro účely základního důchodového pojištění vůbec hodnotí) přijímají i velmi razantní opatření.

Navrhovaná změna si vyžádá úpravu § 13 a § 16 odst. 4 věta první zákona o důchodovém pojištění.

Finanční dopady:

Úprava hodnocení doby studia se projeví snížením výše nově přiznávaných důchodů všech, kteří studovali před 1. lednem 1996. Podle výsledků sčítání lidu se odhaduje, že u nově přiznávaných důchodů, jichž se úprava bude týkat, je cca 8% důchodců s vysokoškolským vzděláním, 33% důchodců se středoškolským vzděláním a 34 % důchodců s odborným vzděláním. Snížení důchodů povede též k poklesu průměrné výše nově přiznaných důchodů a její relace k průměrné mzdě. V zájmu plynulosti přechodu na novou úpravu se doporučuje řešení postupné (viz zásada č. 5). Při úpravě „skokem“ by se důchody opět rozdělily na „nové starodůchodce“ a „nové novodůchodce“, tentokrát však s vyššími důchody starodůchodců.

U vysokoškoláků bude úprava znamenat snížení výše důchodu o 4,5% - 9,0% a u středoškoláků o 1,5% - 6,0% výpočtového základu. U vysokoškoláků s průměrným osobním vyměřovacím základem by v roce 2005 úprava „skokem“ znamenala snížení důchodu cca o 1000 Kč (cca 1200 Kč u těch, kteří studovali 6 let, např. lékaři); při postupné variantě by snížení činilo v prvním roce cca 600 Kč a ve čtvrtém roce cca 1200 Kč. U středoškoláků by tyto částky byly cca o 200 Kč nižší. Vzhledem k výraznému vlivu úpravy na výši důchodu lze očekávat, že před účinností úpravy zvolí část důchodců raději možnost odchodu do předčasného starobního důchodu, neboť jeho výše bude pro ně výhodnější.

Úspora výdajů na důchody vyplývající z nového způsobu hodnocení doby studia cílově, tj. cca za 40 let, dosáhne 2,5% výdajů na důchody (to by odpovídalo v současné době více než 5 mld. Kč). Její vliv se však bude projevovat postupně.

rok účinnosti	1	2	3	4
Úspory v mil. Kč	50	170	370	600

2. Omezení možností předčasného odchodu do starobního důchodu

Pojištěnec má nárok na starobní důchod před dosažením důchodového věku, jestliže získal dobu pojištění nejméně 25 let, a do dosažení důchodového věku mu ode dne, od něhož se důchod přiznává, chybí nejvýše tři roky.

Starobní důchod podle odstavce 1 se přizná nejdříve ode dne podání žádosti o přiznání tohoto důchodu; při splnění stanovených podmínek se za den vzniku nároku na tento důchod považuje den podání žádosti o jeho přiznání, jinak až den, od něhož se důchod přiznává.

Přiznání tohoto starobního důchodu vylučuje nárok na starobní důchod podle § 29 zákona o důchodovém pojištění.

Odůvodnění:

Smyslem zavedení možnosti předčasného odchodu do starobního důchodu již v roce 1988 bylo řešit sociální situaci občanů, kteří v relativně krátké době před dosažením důchodového věku ztratili zaměstnání (původně se vyžadovaly kvalifikované důvody skončení zaměstnání) a nemohli získat zaměstnání nové. K rozšíření možností přiznání předčasného starobního důchodu došlo od 1. ledna 1996 a dále od roku 1998. Možnost odchodu do předčasného starobního důchodu však byla využívána podstatně více než se očekávalo, a to zejména pro velmi výhodný způsob stanovení výše těchto důchodů. Po úpravě v roce 2001 spočívající ve vyšší redukci procentní výměry předčasných starobních důchodů se již počet těchto nově přiznávaných důchodů nezvyšuje.

I když tato úprava zohlednila určitým způsobem pojistně matematická pravidla, dočasně krácený předčasný starobní důchod (§ 30 zákona o důchodovém pojištění) bude vždy výhodnější, protože po dosažení důchodového věku vzniká nárok na „normální“ nekrácený starobní důchod (§ 29 zákona o důchodovém pojištění). Snížení výše důchodu tak nemůže „kompenzovat“ delší dobu výplaty důchodu, takže výplata těchto důchodů negativně ovlivňuje výdaje na důchody a doba pobírání tohoto důchodu je určitým „zvýhodněním“ těchto důchodců oproti ostatním. K výhodnější výši tohoto důchodu po dosažení důchodového věku se sice váží přísnější podmínky pro přiznání tohoto důchodu (nejméně 180 dnů nepřetržitě v evidenci uchazečů o zaměstnání, či stanovená návaznost na předchozí invaliditu a přiznání nejvýše dva roky před dosažením důchodového věku), ale to nic nemění na finanční náročnosti těchto důchodů pro důchodový systém. Dočasně krácené předčasné starobní důchody se proto navrhuje zrušit, neboť podstatou jejich finanční náročnosti je to, že krácení je pouze dočasné. Jelikož podmínky nároku na přiznání trvale kráceného starobního důchodu jsou mírnější než podmínky nároku na přiznání dočasně kráceného starobního důchodu, nebude zrušením dočasně krácených předčasných důchodů omezena možnost odejít do předčasného důchodu a bude tedy zachován dostatečný prostor pro řešení sociální situace pojištěnců, kteří v relativně krátké době před dosažením důchodového věku ztratí zaměstnání a nemohou získat zaměstnání nové.

Navrhovaná změna je i v souladu se zahraničními tendencemi k omezení současných možností (motivace) předčasného poskytování starobních důchodů. Institut předčasných starobních důchodů začal být zaváděn v 70. letech v západoevropských zemích s cílem řešit situaci na trhu práce. Zkušenosti však ukázaly, že tento institut je velmi neefektivní a drahý pro boj s nezaměstnaností. Na základě těchto zkušeností změnila Evropa v této otázce politiku. V posledních letech se prosazuje vyrovnat se s problémem nezaměstnanosti na straně jedné a s prodlužováním průměrného věku na straně druhé prostřednictvím úpravy umožňující postupný odchod do starobního důchodu.

Dále se navrhuje výslovně stanovit, že dnem vzniku nároku na trvale krácený předčasný starobní důchod je (při splnění stanovených podmínek) den podání žádosti o tento důchod. Účelem tohoto zpřesnění je zamezit vzniku pochybností o dni vzniku nároku na tento důchod.

Podíl přiznávaných předčasných starobních důchodů na celkovém počtu přiznaných starobních důchodech rychle narůstal v letech 1996 – 2000, kdy se zvýšil z 18% na 59%. Úprava procentního snížení důchodů při předčasném odchodu do starobního důchodu, která nabyla účinnosti v polovině roku 2001, vedla k omezení tohoto nárůstu takže v roce 2002 činil tento podíl již jen 34%. V prosinci 2002 tak bylo vypláceno, celkem 224 000 předčasných starobních důchodů, z nichž však bylo pouze 74 000 důchodců, kteří ještě nedosáhli věkové hranice. Ze všech starobních důchodců tak bylo 3,9% důchodců, jimž byl starobní důchod vyplácen před dosažením důchodového věku, a 8,0% důchodců, jimž byl

vyplácen starobní důchod krácený pro předčasný odchod do důchodu, ale kteří již důchodového věku dosáhli.

Navrhovaná úprava se dotkne § 30, 31, 35, 36, 37 a 59 zákona o důchodovém pojištění.

Finanční dopady:

Úspory ve výdajích na důchody, které vzniknou zrušením dočasně krácených předčasných starobních důchodů se budou projevovat postupně. Vzhledem k tomu, že k nejdůležitějším faktorům ovlivňujícím odchod do předčasného starobního důchodu patří situace na trhu práce, je třeba předpokládat, že po zrušení dočasně krácených předčasných starobních důchodů dojde ke zvýšení počtu přiznávaných předčasných starobních důchodů trvale krácených, které jsou ale při přiznání vyšší. Snížení finanční náročnosti na výplatu důchodů se tak projeví s dvouletým zpožděním, ale jejím zvýšením v prvních letech. Před účinností nového ustanovení lze rovněž očekávat jednorázově zvýšený zájem o přiznání dočasně kráceného předčasného starobního důchodu, i když možnosti jeho přiznání jsou podmínkami nároku limitovány.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem ovlivňujícím výdaje na předčasné starobní důchody se odhaduje, že zrušením dočasně krácených předčasných starobních důchodů bude dosaženo těchto úspor:

rok účinnosti	1	2	3
úspory v mil. Kč	90	270	350

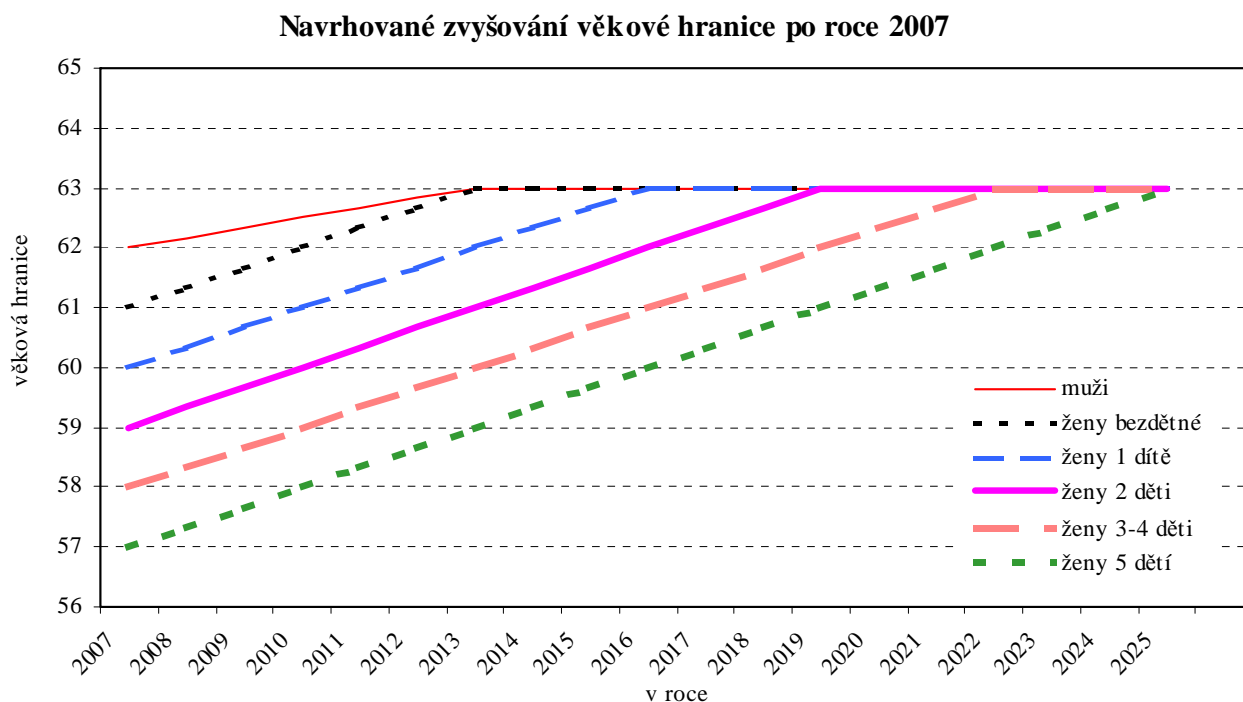
3. Zvyšování věkové hranice pro nárok na starobní důchod

Věk potřebný pro nárok na starobní důchod (důchodový věk) činí 63 let pro muže i ženy. Tohoto důchodového věku se dosáhne postupně, a to pokračováním ve zvyšování věkové hranice stanovené pro nárok na starobní důchod předpisy platnými před 1. lednem 1996 i po roce 2007, a to o 2 měsíce u mužů a o 4 měsíce u žen za každý i započatý kalendářní rok z doby po 31. prosinci 1995.

Odůvodnění:

Podle zákona o důchodovém pojištění se od roku 1996 do roku 2007 zvyšuje věková hranice pro nárok na starobní důchod každý rok o 2 měsíce u mužů a o 4 měsíce u žen. Za uvedené období se tak důchodový věk zvýší u mužů o dva roky a u žen o 4 roky, takže v roce 2007 bude činit u mužů 62 let a u žen podle počtu vychovaných dětí 57 až 61 let. Důchodový věk bude i po ukončení zvyšování podle současné právní úpravy nadále nízký, a to jak ve srovnání s jinými státy směřujícími k dosažení reálného věku odchodu do důchodu 65 let (EU po roce 2000 v rámci Lisabonského procesu zahájila metodu otevřené koordinace, do níž bude ČR začleněna ještě v I. pololetí t.r.; dosavadním výsledkem metody otevřené koordinace je mj. především podpora vyššímu pracovnímu zapojení starších osob a zvyšování reálného věku odchodu do důchodu – od roku 2002 do roku 2010 o 5 let), tak i ve vztahu ke zvyšující se době dožití v ČR (cca o 3 roky v období 1995-2007). Z těchto důvodů je potřebné pokračovat ve zvyšování důchodového věku i po roce 2007, což povede nejen ke snížení výdajů na důchody, ale i ke zvýšení příjmů z pojistného.

Navrhuje se proto zvyšovat po roce 2007 důchodový věk stejným tempem jako dosud, a to až do dosažení věku 63 let. Při uplatnění tohoto principu by se důchodový věk vyvíjel následovně :

Důchodového věku 63 let tedy dosáhnou v roce 2013 muži a bezdětné ženy. Ke sjednocení rozdílů mezi důchodovým věkem mužů a žen v závislosti na počtu vychovaných dětí při uvažovaném tempu zvyšování důchodového věku dojde v roce 2025. Zakotvení jednotné hranice pro muže i ženy je nezbytné i proto, že její rozdílná výše je v EU pouze dočasnou výjimkou ze zásady rovného zacházení v systémech sociálního zabezpečení.

Navrhovaná změna si vyžádá úpravu § 32 zákona o důchodovém pojištění.

Finanční dopady:

I když při zvyšování věku pro nárok na starobní důchod je třeba očekávat obtížně odhadnutelné zvýšení počtu invalidních důchodů a předčasných starobních důchodů, neboť s rostoucím věkem se zvyšuje riziko zdravotních potíží znemožňujících pracovní uplatnění i problémů s uplatněním na trhu práce, povede toto opatření k úspoře výdajů na důchody a zvýšení příjmů z pojistného. Bez zohlednění těchto vedlejších faktorů by se uvedené zvyšování důchodového věku projevilo následovně (v mld. Kč) :

Rok	2008	2009	2010	2011	2012
Úspora výdajů	1,4	4,1	7,0	10,1	13,3
Zvýšení příjmů	0,9	1,8	2,8	3,8	4,9

4. Souběh starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti

Příjem z výdělečné činnosti nemá vliv na výplatu starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 zákona o důchodovém pojištění.

Výplata starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 30 nebo 31 zákona o důchodovém pojištění, nenáleží do dosažení důchodového věku, pokud je vykonávána výdělečná činnost nebo je poskytováno hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání; ode dne dosažení důchodového věku se posuzují podmínky nároku na výplatu tohoto starobního důchodu obdobně jako v případě starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 zákona o důchodovém pojištění.

Výplata starobního důchodu náleží osobám vykonávajícím výdělečnou činnost na základě pracovněprávního vztahu, jen pokud tento vztah byl sjednán na dobu určitou, lze-li jej podle zvláštních předpisů na tuto dobu sjednat.

Odůvodnění:

Podle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“) nenáleží výplata starobního důchodu, na který vznikl nárok podle § 29 zákona o důchodovém pojištění v období dvou let po vzniku nároku na tento důchod v těch kalendářních měsících, v nichž hrubý příjem z výdělečné činnosti přesáhl dvojnásobek částky životního minima platné pro jednotlivce, který je poživatelem starobního důchodu s tím, že příjmem se pro tyto účely rozumí též dávky nemocenského pojištění. V podstatně obdobná filosofie platí i v případě samostatné výdělečné činnosti s tím, že dvojnásobek částky životního minima se porovnává s výší záloh, které je osoba samostatně výdělečně činná povinna platit na pojistné na důchodové pojištění. Výplata starobního důchodu nenáleží při výdělečné činnosti v cizině.

Pokud jde o starobní důchody, na které vznikl nárok podle § 30 nebo 31 zákona o důchodovém pojištění, nenáleží jejich výplata do dosažení důchodového věku, jestliže je vykonávána výdělečná činnost nebo je vypláceno hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání. Ode dne dosažení důchodového věku se podmínky pro výplatu těchto starobních důchodů posuzují stejně jako v případě starobních důchodů, na které vznikne nárok podle § 29 zákona o důchodovém pojištění.

Navrhovanou změnou se ruší dosavadní omezení souběhu starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti v tom smyslu, že příjem z výdělečné činnosti vykonávané po dosažení důchodového věku nemá vliv na výplatu starobního důchodu. Toto opatření zjednodušuje současnou právní úpravu jak pro organizace zaměstnávající poživatele starobního důchodu, tak i pro pracující poživatele těchto důchodů i plátce důchodů.

Podmínka omezující nárok na výplatu starobního důchodu v závislosti na charakteru pracovněprávního vztahu zůstává zachována.

Rozšíření možnosti pobírání starobního důchodu při výdělečné činnosti i na období dvou let po vzniku nároku na starobní důchod povede k výraznému snížení počtu důchodců, kteří po vzniku nároku na důchod pracovali bez jeho pobírání a tím si zvyšovali výši budoucího důchodu. V zájmu podpory takovéto další pracovní aktivity bez pobírání důchodu byla v roce 2001 zvýšena procentní sazba za toto „přesluhování“ z 1,0% na 1,5% výpočtového základu. Zvýšení procentní sazby se projevilo nárůstem počtu důchodců, kteří odchází do důchodu

později než při dosažení důchodového věku. V roce 2002 činil podíl těchto důchodců na celkovém počtu přiznaných starobních důchodů 23,2% (v roce 1999 to bylo 12,0%). Pro důchodový systém je toto přesluhování výhodné, neboť dochází k úsporám výdajů na výplatu důchodů.

Možnost pobírání starobního důchodu současně s výdělkem bude pro důchodce výhodnější, než zvyšování výše důchodu při pracovní aktivitě bez pobírání důchodu a proto vzroste podíl důchodců, kteří požádají o přiznání důchodu ihned po dosažení věkové hranice. Odhaduje se, že v důsledku tohoto opatření se zvýší počet přiznaných starobních důchodů cca o 7 000, což povede ke zvýšení výdajů na důchody cca o 0,4 mld. Kč v roce 2004 a o cca 1 mld. Kč v roce 2005.

5. Změny důchodového pojištění OSVČ

5.1. Vymezení hlavní samostatné výdělečné činnosti

OSVČ, která v kalendářním roce vykonává pouze samostatnou výdělečnou činnost nebo i zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění (péči) podle zvláštního zákona, z něhož dosáhla započitatelného příjmu nižšího než je dvanáctinásobek minimální mzdy platné k 1. lednu kalendářního roku, za který se posuzuje účast na důchodovém pojištění, vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost. Hlavní samostatná výdělečná činnost zakládá OSVČ účast na důchodovém pojištění po celou dobu této činnosti.

Započitatelným příjmem ze zaměstnání se rozumí příjem, který se zahrnuje do vyměřovacího základu podle zvláštního zákona a dávky nemocenského pojištění (péče) z takového zaměstnání; bylo-li vykonáváno v kalendářním roce více takových zaměstnání, rozumí se započitatelným příjmem součet takových příjmů a dávek nemocenského pojištění zúčtovaných z těchto zaměstnání v kalendářním roce.

Odůvodnění:

Zásada definuje „hlavní“ samostatnou výdělečnou činnost nebo spolupráci při samostatné výdělečné činnosti (dále jen „samostatná výdělečná činnost“), která bude zakládat účast na důchodovém pojištění, a to bez ohledu na výši dosaženého příjmu ze samostatné výdělečné činnosti po odpočtu výdajů vynaložených na jeho dosažení, zajištění a udržení.

Při zjišťování dosaženého započitatelného příjmu ze zaměstnání v příslušném kalendářním roce, pro určení, zda je samostatná výdělečná činnost hlavní či vedlejší, bude nerozhodné, zda samostatná výdělečná činnost byla vykonávána souběžně se zaměstnáním či nikoliv. Tzn., že se bude přihlížeti k dosaženým započitatelným příjmům ze zaměstnání v kalendářním roce i za dobu před zahájením a po skončení výkonu samostatné výdělečné činnosti.

5.2. Vymezení vedlejší samostatné výdělečné činnosti

- *OSVČ, která v kalendářním roce vykonává zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění (péči) podle zvláštního zákona, z něhož dosáhla započitatelného příjmu aspoň dvanáctinásobku minimální mzdy, která platí k 1. lednu kalendářního roku, za který se posuzuje účast na důchodovém pojištění, vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost.*

- *OSVČ, která v kalendářním roce*

- a) *pobírá starobní nebo plný invalidní důchod,*
- b) *pobírá rodičovský příspěvek,*
- c) *pobírá příspěvek z důvodu péče o osobu blízkou,*
- d) *vykonává službu v ozbrojených silách (civilní službu),*
- e) *je studentem nebo žákem mladším 26 let, jestliže se podle zvláštního zákona považuje za nezaopatřené dítě,*
- f) *je ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody déle než 3 kalendářní měsíce,*

vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost v těch kalendářních měsících, v nichž u ní celý kalendářní měsíc trvaly situace uvedené pod písm.a) až f).

- *U OSVČ, která souběžně vykonává zaměstnání zakládající účast na nemocenském pojištění (péči) podle zvláštního zákona, se výkon její samostatné výdělečné činnosti považuje za vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, a to v těch kalendářních měsících, v nichž po celý kalendářní měsíc u ní trvá některá ze situací uvedených v odseku 2 pod písmeny a) až f), bez ohledu na výši dosaženého započitatelného příjmu z takového zaměstnání.*

Odůvodnění:

Zásada v odstavci prvním definuje vedlejší samostatnou výdělečnou činnost u těch OSVČ, které jsou zároveň zaměstnány. Při posuzování výše započitatelného příjmu se nebude přihlížet k době trvání zaměstnání v kalendářním roce, nýbrž se bude přihlížet pouze k zúčtovanému započitatelnému příjmu. Pokud by OSVČ v kalendářním roce podnikala po celý rok a byla v tomto roce zaměstnána jen ve třech měsících, bude považována v tomto roce za OSVČ vykonávající vedlejší činnost, jestliže započitatelný příjem ze zaměstnání dosáhl aspoň dvanáctinásobku minimální mzdy.

V odstavci druhém se zohledňují situace, které mohou omezovat rozsah výkonu samostatné výdělečné činnosti. U OSVČ v situacích uvedených pod písmeny a) až f) proto bude jejich samostatná výdělečná činnost v takovém období vždy považována za vedlejší samostatnou výdělečnou činnost. Přitom vedlejší samostatná výdělečná činnost bude OSVČ zakládat účast na důchodovém pojištění jen, pokud z ní dosáhne výše příjmu (po odpočtu výdajů) stanoveného v § 10 odst. 1 a 2 zákona o důchodovém pojištění anebo pokud se přihlásí k účasti na důchodovém pojištění, jak jí to umožňuje § 10 odst. 3 tohoto zákona.

Zásada v odstavci třetím řeší konkurenci souběhu výkonu zaměstnání a okolností uvedených pod písmeny a) až f) ve prospěch vedlejší samostatné výdělečné činnosti. Výše dosaženého započitatelného příjmu ze zaměstnání za dobu, kdy u OSVČ současně trvají okolnosti uvedené pod písmeny a) až f), sice nemění charakter samostatné výdělečné činnosti, která je vedlejší po dobu trvání uvedených okolností po celý kalendářní měsíc, ale započitatelný příjem ze zaměstnání dosažený v této době se bude zohledňovat pro posouzení charakteru samostatné výdělečné činnosti v období kalendářního roku, kdy okolnosti uvedené v této zásadě nebudou trvat.

5.3. Vznik, trvání, zánik účasti OSVČ na důchodovém pojištění

Účast OSVČ na důchodovém pojištění, která vykonává hlavní samostatnou výdělečnou činnost, vzniká 1. ledna kalendářního roku, nejdříve však dnem, v němž začala vykonávat (znovu vykonávat) takovou samostatnou výdělečnou činnost; obdobně to platí pro OSVČ, která vykonává vedlejší samostatnou výdělečnou činnost, pokud dosáhla potřebné výše příjmů stanovené v § 10 odst. 1 a odst. 2 pro účast na důchodovém pojištění, anebo takového příjmu nedosáhla, ale přihlásila se k dobrovolné účasti na důchodovém pojištění podle § 10 odst. 3.

Nebyla-li OSVČ účastna důchodového pojištění v období uvedeném v 5.2 odseku 2, vzniká jí účast na důchodovém pojištění dnem následujícím po dni, v němž u ní takové období skončilo.

Účast OSVČ na důchodovém pojištění zaniká dnem 31. prosince kalendářního roku, pokud neskončila dříve z důvodu uvedených v § 10 odst. 5.

Účast OSVČ na důchodovém pojištění v kalendářním roce zaniká dnem následujícím po dni, v němž u ní nastala některá ze situací uvedené v zásadě 5. 2 odseku 2, a to za podmínky, že z vedlejší samostatné výdělečné činnosti jí nevznikla účast na důchodovém pojištění.

Odůvodnění:

Zásada řeší vznik a zánik účasti OSVČ na důchodovém pojištění v kalendářním roce. V případě, kdy samostatná výdělečná činnost je vykonávána jako hlavní výdělečná činnost, založí účast na důchodovém pojištění, a to bez ohledu na výši dosaženého příjmu (po odpočtu výdajů). Pokud samostatná výdělečná činnost je vedlejší samostatnou výdělečnou činností, založí v kalendářním roce účast na důchodovém pojištění za předpokladu, že bude dosaženo výše příjmů po odpočtu výdajů z této činnosti stanovené v § 10 odst 1 a 2 anebo pokud se OSVČ přihlásí k účasti na důchodovém pojištění.

Zásada řeší též vznik a zánik účasti na důchodovém pojištění u OSVČ, u nichž se v průběhu kalendářního roku stane jejich hlavní samostatná výdělečná činnost samostatnou výdělečnou činností vedlejší, která nezakládá účast na důchodovém pojištění a naopak, kdy vedlejší samostatná výdělečná činnost nezakládající účast na důchodovém pojištění se stane hlavní a tedy pojištěnou samostatnou výdělečnou činností.

5.4. Samostatná výdělečná činnost mimo území ČR

OSVČ je účastna důchodového pojištění, i když vykonává samostatnou výdělečnou činnost mimo území České republiky, avšak na základě oprávnění vyplývajícího z českých právních předpisů.

Odůvodnění:

V § 9 se navrhuje zpřesnit znění prvního odstavce. Tato úprava bezprostředně nesouvisí s navrhovanou úpravou. Protože však v praxi tyto situace jsou řešeny pouze výkladem, je třeba, z hlediska právní jistoty OSVČ, chybějící úpravu doplnit.

6. Přechodná ustanovení

6.1. O nárocích na dávky důchodového pojištění, které vznikly před 1. lednem 2004 a o nichž nebylo do tohoto dne pravomocně rozhodnuto, a o přiznání a odnětí nebo změně dávky za dobu před 1. lednem 2004, i když o dávce již bylo pravomocně rozhodnuto, se rozhodne podle dosavadních předpisů.

Odůvodnění:

Zásada stanoví postup, pokud jde o úpravu v oblasti zápočtu doby studia jako náhradní doby pojištění. Navrhovaná změna se nebude týkat osob, kterým vznikl nárok na důchod podle předpisů platných přede dnem účinnosti této změny. Netýká se tedy např. osob, které pracují

po vzniku nároku na starobní důchod bez jeho pobírání. To platí obdobně, i pokud jde o nároky na dočasně krácené předčasné starobní důchody. Jde o obvyklé přechodné ustanovení řešící použití právních předpisů v době, kdy se tyto předpisy mění.

6.2. Za dobu účasti na pojištění se považuje i doba soustavné přípravy na budoucí povolání studiem na střední a vysoké škole v České republice získaná před 1. lednem 2004 a před dosažením věku 18 let, avšak nejvýše v rozsahu tří let, pokud nárok na důchod vznikne ode dne spadajícího do roku 2004, nejvýše v rozsahu dvou roků, pokud nárok na důchod vznikne ode dne spadajícího do roku 2005 a nejvýše v rozsahu jednoho roku, pokud nárok na důchod vznikne ode dne spadajícího do roku 2006.

Tyto doby účasti na pojištění se považují za náhradní doby pojištění.

Odůvodnění:

Navrhuje se postupný přechod na novou právní úpravu tak, že se začne plně vztahovat až v případech, kdy nárok na důchod vznikne ode dne spadajícího do roku 2007. Postupné řešení odůvodňuje snaha po minimalizaci nestandardního chování pojištěnců. Lze předpokládat, že jiné řešení by vyvolalo hromadné odchody do předčasného starobního důchodu, neboť jeho výše by byla v řadě případů výhodnější.

6.3. Starobní důchod přiznaný ode dne spadajícího před 1. leden 2004 podle § 30 zákona o důchodovém pojištění se vyplácí i nadále s tím, že souběh tohoto důchodu s příjmem z výdělečné činnosti a zvýšení jeho procentní výměry za dobu, kdy jeho výplata nenáleží pro výdělečnou činnost, souběh nároků na důchody a jejich výplatu a nárok poživatele tohoto důchodu na přiznání starobního důchodu podle § 29 zákona o důchodovém pojištění se posuzuje podle dosavadních předpisů.

Odůvodnění:

Vzhledem ke zrušení možnosti odchodu do dočasně kráceného předčasného starobního důchodu je třeba v rámci přechodných ustanovení upravit otázku vzniku nároku na „normální“ starobní důchod poživatelů dočasně krácených předčasných starobních důchodů přiznaných podle dosavadních předpisů a dále otázku souběhu těchto důchodů s příjmem z výdělečné činnosti včetně jejich zvýšení procentní výměry za dobu, kdy výplata důchodu nenáleží z důvodu výdělečné činnosti zakládající účast na pojištění a otázku souběhu nároků na důchody a jejich výplatu.

B. Zásady pro novelu zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení“)

Povinnosti zaměstnavatelů a příjemců starobních důchodů:

Samotná výše příjmu z výdělečné činnosti nezakládá ohlašovací povinnost organizace ani poživatele starobního důchodu a nemá vliv na výplatu starobního důchodu.

Odůvodnění:

Navrhované opatření týkající se souběhu starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti je třeba promítnout i do zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení a to do § 41, 54, 116a a 120.

C. Účinnost všech navrhovaných změn

Navrhované změny nabudou účinnosti dnem 1. ledna 2004.

Odůvodnění:

Uvedené datum respektuje dohodu ministrů ze dne 4. května 2003 a odpovídá záměru, aby navrhované změny nabyly účinnosti co nejdříve.